

ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΣΤΟ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
< Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2012 >

Σχεδιασμός σεναρίου: **Βασιλική Σελιώτη**, Φιλολόγος, Λειτουργός Γραφείου Α.Π.

Εποπτεία: **Αφροδίτη Αθανασοπούλου**, Υπεύθυνη Σύνταξης ΝΑΠ Λογοτεχνίας,
Επίκουρη Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας, Παν/μιο Κύπρου

Επιμορφωτές: **Βασιλική Σελιώτη**, **Λαμπριανή Ματθαίου** – Λευκωσία

Αφροδίτη Αθανασοπούλου, **Αλέξανδρος Μπαζούκης** – Λεμεσός/Πάφος

Μαρία Παπαλεοντίου, **Γιώργος Μύαρης** – Λάρνακα/Αμμόχωστος

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ

Η οργάνωση μιας διδακτικής πρότασης στο μάθημα της Λογοτεχνίας

α) με σημείο αναφοράς το νέο Π.Σ. Λογοτεχνίας και

β) με σκοπό να υπηρετηθούν μέσα απ' αυτό οι τρεις πυλώνες των ΝΑΠ (επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων, καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που διακρίνουν τον δημοκρατικό πολίτη, ανάπτυξη κομβικών ιδιοτήτων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που απαιτούνται στην κοινωνία του 21ου αιώνα).

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

«Ο τόπος μου κι οι άνθρωποι» (Γ΄ Γυμνασίου)

«Ο ΤΟΠΟΣ ΜΟΥ ΚΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ»
(ενδεικτικό διδακτικό σενάριο)

ΚΕΙΜΕΝΑ (επιλογή)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

Λεπτομέρειες στην Κύπρο

Το ποίημα ανήκει στην ποιητική συλλογή Ημερολόγιο καταστρώματος Γ' που αρχικά έφερε τον τίτλο Κύπρον ου μ' εθέσπισεν (1955). Στη συλλογή περιλαμβάνονται ποιήματα τα οποία απηχούν τις εντυπώσεις του ποιητή από τις επισκέψεις του στο νησί της Κύπρου τα έτη 1953, 1954, παραμονές του αντιαποικιοκρατικού-απελευθερωτικού αγώνα, καθώς και το 1955 (το τρίτο αυτό σύντομο ταξίδι του συμπίπτει με την έναρξη του Αγώνα). Στο πρώτο από τα ταξίδια του στο νησί, ο ποιητής επισκέφτηκε μαζί με τον Κύπριο ζωγράφο και προσωπικό του φίλο Διαμαντή τόσο την παλιά φράγκικη εκκλησία του Αγίου Μάμα στο Δάλι όσο και την εκκλησία της Παναγίας Φορβιώτισσας στην Ασίνου. Σε αυτή την εκδρομή, όπως και σε άλλες, φωτογράφησε τοπία, πρόσωπα, αντικείμενα, αλλά και εικονογραφίες του 14^{ου} αιώνα, που αναπαριστούν τις τιμωρίες των αμαρτωλών στην Κόλαση. Πολλές από τις φωτογραφίες αυτές αντιστοιχούν τόσο απόλυτα με τις εικόνες του ποιήματος, ώστε οι σίχτοι να δίνουν την εντύπωση ότι δεν είναι παρά ποιητική μεταγραφή του φωτογραφικού στιγμιότυπου.

Στον ζωγράφο Διαμαντή

Η μικρή κουκουβάγια ήτανε πάντα εκεί
σκαρφαλωμένη στ' ανοιχτάρι¹ τ' Αγίου Μάμα,
παραδομένη τυφλά στο μέλι του ήλιου
εδώ ή αλλού, τώρα, στα περασμένα: χόρευε
μ' ένα τέτοιο ρυθμό το φθινόπωρο. 5
Άγγελοι ξετυλίγανε τον ουρανό²
και χάζευε ένας πέτρινος καμαροφρύδης³
σε μια γωνιά της στέγης.

Τότες ήρθε ο καλόγερος· σκουφί, κοντόρασο, πέτσινη ζώνη,
κι έπιασε να πλουμίζει την κολόκα. 10
Άρχισε απ' το λαιμό: φοινικιές, λέπια, και δαχτυλίδια.
Έπειτα, κρατώντας στην πλατιά παλάμη τη στρογγυλή κοιλιά,
έβαλε τον παραυλακιστή, τον παραζυγιαστή, τον παραμυλωνά, και τον κατάλαλο·
έβαλε την αποστρέφουσα τα νήπια και την αποκαλόγρια.⁴
και στην άκρη, σχεδόν απόκρυφο, τ' ακοίμητο σκουλήκι.⁵ 15

Ήταν ωραία όλ' αυτά, μια περιδιάβαση.
Όμως το ξύλινο μαγγανοπήγαδο – τ' αλακάτιν,⁶
κοιμισμένο στον ίσκιο της καρυδιάς
μισό στο χώμα και μισό μέσα στο νερό,

γιατί δοκίμασες να το ξυπνήσεις;
Είδες πώς βόγκηξε. Κι εκείνη την κραυγή
βγαλμένη απ' τα παλιά νεύρα του ξύλου
γιατί την είπες φωνή πατρίδας;

20

Γιώργος Σεφέρης, *Ημερολόγιο Καταστροφάτος Γ'*

¹**ανοιχτάρι:** ξύλινο χερούλι και κλειδί που ασφάλιζε εσωτερικά την πόρτα στο παραδοσιακό κυπριακό σπίτι· ²**άγγελοι ξετυλίγανε τον ουρανό:** σκηνή από τη βόρεια αψίδα της εκκλησίας στην Παναγία Φορβιώτισσα της Ασίνου που συνοδεύεται από την ανορθόγραφη επιγραφή: *η άγγελι τιλίγουν τον Ουρανών*· ³**πέτρινος καμαροφρύδης:** ανθρωπόμορφη υδροροή (χολέτρα) την οποία πρόσεξε ο ποιητής στη στέγη της εκκλησίας της Αγίας Μαρίας στο Πέρα Χωριό Νήσου· ⁴**τον παραυλακιστή** (= τον καταπατητή της γης), **τον παραζυγιστή** (= αυτόν που κλέβει στο ζύγι, τον τοκογλύφο), **τον παραμυλωνά** (= τον ανέντιμο μυλωνά) **και τον κατάλαλο** (= τον συκοφάντη) ... **την αποστρέφουσα τα νήπια** (= τη γυναίκα που δεν θέλει να κάνει παιδιά) **και την αποκαλόγρια** (= μοναχή που καταπατά τον θρησκευτικό της όρκο): όλες κατηγορίες αμαρτωλών που εικονίζονται στην Παναγία Φορβιώτισσα της Ασίνου και οι οποίες παριστάνονται να τιμωρούνται στην Κόλαση· ⁵**τ' ακοίμητο σκουλήκι:** «ο σκώληξ ο ακοίμητος», συμβολική μορφή της Κόλασης· ⁶**αλακάτιν:** το μαγγανοπήγαδο, χειροκίνητο μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την άντληση νερού από το πηγάδι (λίγα χρόνια πριν -το 1950- ο ποιητής είχε διαπιστώσει σ' ένα άλλο ταξίδι του στη γενέτειρά του, τη Σκάλα της Σμύρνης, ότι το μαγγανοπήγαδο του πατρικού του σπιτιού υπήρχε και δούλευε ακόμα).

ΛΙΝΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ

Κύπρος '74

Η Λίνα Κάσδαγλη (1921-2009), θρηνώντας στο ποίημά της τα τραγικά γεγονότα του 1974, διασώζει ταυτόχρονα στοιχεία που συνθέτουν τον κόσμο του νησιού παραπέμποντας στον μνημειώδη πίνακα του Διαμαντή.

Εκείνα τα πρόσωπα,
που μαρμάρωσαν και δεν πέθαναν ποτέ,
ο βασιλιάς ο βοσκός η ωραία ο μεροκαματιάρης το παιδί
κι ο άλλος που ήρθε να φέρει την προσφορά του στη θεά για
να στείλει βροχή
κι ο ζευγολάτης με το βόδι που λογαριάζει αν θα βγει καλή η
χρονιά,
εκείνα τα πρόσωπα που περίμεναν χιλιάδες χρόνια κύκλο
μπρος στο βωμό να βγουν και να ξαναζήσουν στο φως
εκείνα τα μάτια,
που είδαν την Αφροδίτη να βγαίνει από τη θάλασσα
κι έκλαψαν στην Παναγία του Ασίνου μπρος στον Εσταυρω-
μένο τα δικά τους παιδιά
εκείνο το ασπροφορεμένο κορίτσι

κι ο παπάς κι ο βιολιτζής του πανηγυριού κι οι γέροι στα κα-
φενεία
όπως βγήκαν από το χέρι του ζωγράφου κι έγιναν ζωή –
είναι τα ίδια κορμιά που δέρνονται και ξεσκίζονται και στα-
ζουν αίμα
είναι τα ίδια μάτια που μεγάλωσαν από τον τρόμο και ξέμαθαν τον ύπνο
είναι τα ίδια πρόσωπα νεκρά τώρα για πάντα πάνω στο δια-
μελισμένο σώμα της Αφροδίτης;

Από τη συλλογή *Στέφανος ενιαυτού* (1975), *Η ελληνική ποίηση του 20ού αιώνα.*
Μια συγχρονική ανθολογία, επιμ. - ανθολόγ. Ευριπίδης Γαραντούδης, Μεταίχμιο, Αθήνα 2008

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ

Με την κίνηση των υαλοκαθαριστήρων

40

Το μόνο που δεν μας λείπει
είναι η λύπη.
Και τα λίπη.

Γιώργος Χαριτωνίδης, *Με την κίνηση των υαλοκαθαριστήρων*, Κέδρος, 2008

ΒΑΚΗΣ ΛΟΪΖΙΔΗΣ

Μικροαστοί

Στο ποίημα, ο σύγχρονος κύπριος δημιουργός Β. Λοϊζίδης καυτηριάζει πτυχές της αστικής ζωής, χαρακτηριστικές της αλλοτρίωσης του σημερινού ανθρώπου.

Καθλωμένοι στις κουνιστές μας καρέκλες
αποζητάμε τις υπηρεσίες
αλλοδαπής οικιακής βοηθού.
Σχεδόν αγγλόφωνοι
παρατηρούμε τεθλασμένες γραμμές
να διαγράφονται πάνω στη γη μας.
Η ιδέα της αντιπαροχής
σαγηνεύει τη σκέψη μας
μα στο καλάθι
δεν απόμειναν κλήροι.
Πώς να χωρέσει τ' όραμα του παιδιού
σε τούτη την οθόνη!

Βάκης Λοϊζίδης, *Χειροποίητα μηχανής*, Ωρίων, Λευκωσία 1999

ΘΕΟΚΛΗΣ ΚΟΥΓΙΑΛΗΣ

Περί ποντικών

Το ποίημα του Θεοκλή Κουγιάλη (γεν. 1936) σατιρίζει, με την αλληγορία των ποντικών, σύγχρονες στάσεις και συμπεριφορές ανθρώπων που στόχος της ζωής τους είναι η αναρρίχηση και το προσωπικό βόλεμα σε θέσεις από τις οποίες κανονικά θα έπρεπε να ασκούν λειτουργήματα προς όφελος της κοινωνίας.

Ένας ποντικός
παρα - βολικός
χρόνια τρία πολιτευτής
κι έντεκα οραματιστής.

Ένας άλλος ποντικός
παρα - πειστικός
παίρνει απόφαση γερή
ιεράρχης να γενεί.

Κι ένας τρίτος ποντικός
παρα - κρατικός
βλέποντας θέση κενή
την αράζει στη βουλή.

Σε μian εποχή
παρα - ποιητική
σύμβολα οι ποντικοί
κι ο νοών νοεί.

Θεοκλής Κουγιάλης, *Μυθολόγιον*, Λευκωσία 1981

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- ✓ Φωτογραφίες Σεφέρη από την έκδοση «Κύπρος, Μνήμη και αγάπη, Με το φακό του Γιώργου Σεφέρη, Π.Κ.Α.Τ., Λευκωσία 1990
- ✓ Πίνακας Διαμαντή, «Ο κόσμος της Κύπρου»
- ✓ Ντοκιμαντέρ Στέλιου Χαραλαμπόπουλου, «Γιώργος Σεφέρης – Ημερολόγια καταστρώματος»: <http://www.youtube.com/watch?v=vcpO94T11N8>

Π. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Τα κριτήρια απορρέουν από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας [Π.Σ.Λ.]:

1. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι της θεματικής ενότητας (Π.Σ.Λ., σ. 84)

- ⇒ Έμφαση στο [...] ανθρωπολογικό περιβάλλον του «κόσμου της Κύπρου»
- ⇒ Αναφορές στη λαϊκή παράδοση του νησιού, την ιστορία και τους εθνικούς αγώνες, το θρησκευτικό αίσθημα, τα σύγχρονα προβλήματα και την κοινωνική ζωή.

2. Λογοτεχνικός γραμματισμός (Π.Σ.Λ., σ. 88)

Μεταιχμιακή βαθμίδα Γ΄ Γυμνασίου / Α΄ Λυκείου

- ⇒ **«Γραμματική» της λογοτεχνικής γλώσσας**
 - ποιητική λέξη/σημασία και το «ποιητικό λεξιλόγιο»
 - η λογοτεχνική *μεταφορά* (και συναφή σχήματα λόγου, π.χ. παρομοίωση, προσωποποίηση, αλληγορία, μετωνυμία κτλ.)
- ⇒ **Θεωρία των λογοτεχνικών ειδών**
 - παραδοσιακή ≠ νεωτερική ποίηση
 - είδη και τρόποι της “παιγνιώδους” λογοτεχνίας: παρωδία, σάτιρα, ειρωνεία

3. «Συνομιλία» των κειμένων μεταξύ τους (Π.Σ.Λ., σ. 94)

- ⇒ Κεντρικός άξονας: ο κόσμος της Κύπρου, *άλλοτε και τώρα*

4. Διαθεματικές συναρτήσεις (Π.Σ.Λ., σ. 94)

- ⇒ Ιστορία, Τέχνη

5. Επικαιροποίηση (Π.Σ.Λ., σσ. 94-95)

- ⇒ Βλ. ενδεικτικές δραστηριότητες

6. Σύγκριση - συνεξέταση με άλλες μορφές τέχνης (Π.Σ.Λ., σ.74)

- ⇒ Ζωγραφική, Φωτογραφία, Γλυπτική, Κινηματογράφος (ντοκιμαντέρ)

7. Δημιουργική γραφή (Π.Σ.Λ., σ.75)

- ⇒ Βλ. ενδεικτικές δραστηριότητες

III. ΑΞΟΝΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑΣ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ (ενδεικτικές ερωτήσεις)

• ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΣΕΦΕΡΗ – ΚΑΣΔΑΓΛΗ

1. Ποια στοιχεία (πρόσωπα, πράγματα) συνθέτουν τον κόσμο της Κύπρου σε καθένα από τα δύο πρώτα ποιήματα;
2. Με την πρώτη ανάγνωση αυτών των ποιημάτων, ποιες άλλες μορφές τέχνης σάς έρχονται στον νου; Ποιες αναφορές στους στίχους των ποιημάτων (ή/και περικειμενικά στοιχεία: τίτλος, αφιέρωση κτλ.) ανακαλούν συγκεκριμένες τέχνες;
3. Τι παίζει βασικό ρόλο στη σύνταξη του ποιήματος της Κάσδαγλη και στο νόημά του; Δοκιμάστε να αντικαταστήσετε το ερωτηματικό στο τέλος του ποιήματος με τελεία: το νόημα είναι το ίδιο; Τι τόνο δίνει στο ποίημα το ερωτηματικό;
4. Το ποίημα της Κάσδαγλη κλιμακώνεται με τρόπο που να εκπροσωπεί όλο τον κόσμο της Κύπρου. Ποιες βαθμίδες/σταθμούς διαπιστώνετε;
5. Στο ποίημα του Σεφέρη γίνεται λόγος για «περιδιάβαση». Αν θεωρήσουμε ότι και το ποίημα της Κάσδαγλη είναι επίσης μια περιδιάβαση, να την συγκρίνετε με αυτήν του Σεφέρη στον χώρο και στον χρόνο.
6. Ποιοι στίχοι του ποιήματος της Κάσδαγλη θεωρείτε ότι αντιστοιχούν στην εποχή που ο Σεφέρης γνώρισε την Κύπρο και έγραψε το ποίημά του «Λεπτομέρειες στην Κύπρο»;
7. Να προσδιορίσετε πώς κλιμακώνεται το ποίημα του Σεφέρη από στροφή σε στροφή. Σε τι εξυπηρετεί και πού καταλήγει αυτή η κλιμάκωση;
8. Σχολιάστε τους τίτλους των δύο ποιημάτων: α) Πώς σχετίζεται ο τίτλος στο ποίημα του Σεφέρη με το περιεχόμενό του και πώς υπηρετεί την απόδοση του κόσμου της Κύπρου (σε τι δίνει έμφαση); β) Γιατί ο τίτλος του ποιήματος της Κάσδαγλη είναι απαραίτητος για την κατανόηση του περιεχομένου του;
9. Να αντιπαραβάλετε τους τρεις τελευταίους στίχους των δύο ποιημάτων: ποιο αίσθημα εκφράζουν και πώς εξηγείται αυτό σε κάθε περίπτωση; (Συμβουλευτείτε και τα περικειμενικά στοιχεία: εισαγωγικό σημείωμα, γλωσσάρι).
10. Αναζητήστε και συγκρίνετε τις φωτογραφίες που τράβηξε ο Σεφέρης στην εκδρομή με τον Διαμαντή με το ποίημά του «Λεπτομέρειες στην Κύπρο». Σε τι διαφέρουν οι στίχοι από τις φωτογραφίες; Διαφοροποιείται η οπτική γωνία –αυτό που θέλει να δείξει ο ποιητής-φωτογράφος–, σε κάθε περίπτωση;
11. Υπάρχουν, αντίστοιχα, εικόνες στο ποίημα της Κάσδαγλη που θα μπορούσαν να αποδοθούν είτε φωτογραφικά είτε ζωγραφικά; Να τις επισημάνετε.

12. Ο Σεφέρης έγραψε με αφορμή τα ταξίδια του στην Κύπρο: «Είναι περίεργο να το λέει κανείς σήμερα· η Κύπρος είναι ένας τόπος όπου το θαύμα λειτουργεί ακόμη». (α) Αποτυπώνεται αυτή η αίσθηση στο ποίημα «Λεπτομέρειες στην Κύπρο»; (β) Διερευνήστε στη συλλογή *Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ'* αν υπάρχουν και άλλα ποιήματα τα οποία την επαληθεύουν.
13. Ποια στιγμιότυπα πιστεύετε ότι θα πρόσεχε και θα φωτογράφιζε κατά την άφιξή του στο νησί ένας μορφωμένος άνθρωπος *σήμερα*; Ποια στοιχεία, κατά τη γνώμη σας, συνιστούν τον κόσμο, την ταυτότητα της σύγχρονης Κύπρου, που θα άξιζε να αποτυπωθούν;

• ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗ-ΛΟΪΖΙΔΗ-ΚΟΥΓΙΑΛΗ

14. Τι κριτικάρει και με ποιο πνεύμα το ποίημα του Χαριτωνίδη; Ποια μορφικά και υφολογικά μέσα χρησιμοποιεί ο ποιητής, για να ενισχύσει τον τόνο και τον στόχο της κριτικής του;
15. Ποια στοιχεία της ζωής του σύγχρονου κύπριου αστού προσθέτει το ποίημα του Βάκη Λοιζίδη; Γιατί μιλάει σε πρώτο πληθυντικό πρόσωπο;
16. Τι συμβολίζουν οι «ποντικοί» στο ποίημα του Κουγιάλη και γιατί, πιστεύετε, ο ποιητής επέλεξε το συγκεκριμένο ζώο;
17. Να προσδιορίσετε τις κοινωνικές ομάδες τις οποίες σατιρίζει ο Κουγιάλης στο ποίημά του: γιατί νομίζετε ότι επικεντρώνεται σ' αυτές, τι θέση έχουν στην κοινωνική ιεραρχία;
18. Πώς λειτουργούν τα επίθετα στο ποίημα του Κουγιάλη και πώς λειτουργεί η πρόθεση *παρα-* στη σημασία τους;
19. Πώς αντιλαμβάνεστε την τελευταία στροφή του ποιήματος «Περί ποντικών»; Να την δικαιολογήσετε με βάση το λογοτεχνικό γένος στο οποίο ανήκει το κείμενο.
20. Ποιο από τα παραπάνω τρία ποιήματα, κατά την προσωπική σας κρίση, είναι πιο αιχμηρό, πιο οξύ στην καταγγελία του, και γιατί; (Να λάβετε υπόψη και τη σχέση *μορφής – περιεχομένου*).
21. Ποια εικόνα του κόσμου της Κύπρου σχηματίζει κανείς διαβάζοντας τα τρία τελευταία ποιήματα; Συγκρίνετέ την με την εικόνα που συνθέτουν τα ποιήματα των Σεφέρη και Κάσδαγλη, και συζητήστε τις διαπιστώσεις σας **ή**: εξηγήστε τις διαφορές.
22. Με ποιον τρόπο αποδίδεται η διαίρεση του νησιού στο ποίημα της Κάσδαγλη; Σε ποιο ποίημα σύγχρονου κύπριου ποιητή, από τα παραπάνω, διαπιστώνετε κάτι ανάλογο; Να συγκρίνετε τους δύο μεταφορικούς τρόπους επισημαίνοντας ποιος σας φαίνεται

πιο έμμεσος και ποιος αμεσότερος (πιο καθαρός). Επηρεάζει αυτό την ένταση, τη συγκινησιακή φόρτιση των δύο ποιημάτων; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

23. Τόσο η **αλληγορία** όσο και η **μετωνυμία** είναι μεταφορικά σχήματα (με τους τρόπους αυτούς οι ποιητές παρουσιάζουν κάτι «με άλλα λόγια, με άλλο όνομα»). Αφού αναζητήσετε σε ένα λογοτεχνικό λεξικό τη διαφορά μεταξύ των δύο σχημάτων, να εντοπίσετε σε ποιο από τα ποιήματα γίνεται, κατά τη γνώμη σας, χρήση της αλληγορίας και σε ποιο χρήση μετωνυμίας. Τα δύο σχήματα εξυπηρετούν τον ίδιο στόχο στα ποιήματα αυτά; Να το αιτιολογήσετε.

24. (α) Το ποίημα του Σεφέρη «Λεπτομέρειες στην Κύπρο» γράφεται στα χρόνια του '50. Πώς εξηγείτε ότι τόσο ο καλόγερος που συναντά στην περιδιάβασή του όσο και ο ίδιος ο ποιητής αφιερώνουν την τέχνη τους για να περιγράψουν αμαρτωλούς της μεσαιωνικής εποχής; Πώς συνδέεται αυτό με την εμπειρία της κοινωνίας που έχουν; (για να απαντήσετε, συμβουλευτείτε το γλωσσάρι για το τι αμαρτίες περιγράφονται/στιγματίζονται).

(β) Συγκρίνετε τα «θανάσιμα αμαρτήματα» που στιγματίζονται στην κολόκα (και στο ποίημα του Σεφέρη) με τις «δημόσιες αμαρτίες» που περιγράφονται στα πιο σύγχρονα ποιήματα των Χαριτωνίδη, Λοϊζίδη, Κουγιάλη: τι διαπιστώνετε για την κοινωνία που περιγράφουν;

Δημιουργική γραφή – Δημιουργική ανάγνωση

- Δοκιμάστε να δώσετε άλλους τίτλους στα ποιήματα των Σεφέρη και Κάσδαγλη, που να ταιριάζουν στο περιεχόμενό τους.
- Γράψτε ένα τρίστιχο στο πνεύμα του ποιήματος του Χαριτωνίδη, εστιάζοντας όμως στο τι μας λείπει και όχι στο τι μας περισσεύει σήμερα.
- Δοκιμάστε να συμπληρώσετε με νέες στροφές το ποίημα του Κουγιάλη, ώστε να εκπροσωπούνται και οι κατηγορίες ανθρώπων που γίνονται στόχος στα ποιήματα των Χαριτωνίδη και Λοϊζίδη.
- Αντικαταστήστε στο ποίημα του Θ. Κουγιάλη τον ποντικό με ένα άλλο ζώο (με τις ανάλογες προσαρμογές ώστε να διατηρηθεί ο ρυθμός), επιδιώκοντας να κάνετε ακόμα αιχμηρότερη τη σάτιρα.
- Διαβάστε τα υπόλοιπα ποιήματα της συλλογής *Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ'* και παρουσιάστε τα στην τάξη είτε με τη σειρά που σας άρεσαν, είτε ομαδοποιώντας τα με βάση θεματικά, ιστορικά, ή άλλα κριτήρια (π.χ. μορφολογικά) με τη βοήθεια του καθηγητή/της καθηγήτριάς σας.

Ομαδοσυνεργατικές ασκήσεις – Διαθεματικές δραστηριότητες

- «Τότες ήρθε ο καλόγερος [...] κι έπιασε να πλουμίζει την κολόκα» (Σεφέρης, «Λεπτομέρειες στην Κύπρο»): αναζητήστε στοιχεία για την παραδοσιακή αυτή τέχνη, της διακόσμησης της κολοκύθας, στην Κύπρο και βρείτε πώς συνδέεται με την κυπριακή ποιητική συλλογή του Σεφέρη.
- Αναζητήστε και μελετήστε τη μεγάλη ζωγραφική σύνθεση του Αδαμάντιου Διαμαντή «Ο κόσμος της Κύπρου». Πώς συνομιλεί ο πίνακας με τα ποιήματα της Κάσδαγλη και του Σεφέρη;
- Δοκιμάστε να αποδώσετε τις εικόνες στο ποίημα της Κάσδαγλη με όποιο άλλο εκφραστικό μέσο προτιμάτε (ζωγραφική, κολάζ, βίντεο, γλυπτική, ακόμα και δραματοποίηση ή μελοποίηση).
- (α) Συγκεντρώστε όσες φωτογραφίες έχουν εκδοθεί από εκείνες που τράβηξε ο Σεφέρης στην Κύπρο (και στα τρία ταξίδια του). Τι τον ενδιέφερε κυρίως να φωτογραφίζει;
- (β) Αναζητήστε την «κυπριακή» συλλογή του *Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ'* και προσπαθήστε να αντιστοιχίσετε φωτογραφίες με στίχους από τα υπόλοιπα ποιήματα αυτής της συλλογής. Τι συγκροτούν στο σύνολό τους φωτογραφίες και ποιήματα;
- Αναζητήστε στις ημερολογιακές καταγραφές του ποιητή *Γιώργος Σεφέρης, Μέρες Στ', 1951-1956* όσες αναφέρονται στην περιδιάβαση του στο νησί με τον Διαμαντή:

να τις παρουσιάσετε στην τάξη και να συζητήσετε ποια επιπλέον στοιχεία δίνουν για την επίσκεψη του Σεφέρη στην Κύπρο.

- Αναζητήστε στην έκδοση *Αδαμάντιος Διαμαντής & Γιώργος Σεφέρης. Αλληλογραφία 1953-1971*, φιλολογική επιμέλεια Μ. Πιερής, Στιγμή, Αθήνα 1985, τα γράμματα που αντάλλαξαν, από τον Δεκέμβρη του 1953 μέχρι τον Αύγουστο του 1954, Διαμαντής και Σεφέρης. Συνεξετάστε τα στοιχεία τους με τα κυπριακά ποιήματα του Σεφέρη και με το ημερολόγιό του (σε ομάδες) και συζητήστε στην ολομέλεια την επίδραση που είχε στην ψυχή του Σεφέρη η επαφή του με την Κύπρο και τους ανθρώπους της.
- Παρακολουθήστε την ταινία «Γιώργος Σεφέρης / Ημερολόγια Καταστρώματος». Ποιο άλλο ταξίδι του ποιητή νιώθετε ότι καθόρισε τον τρόπο με τον οποίο αντίκρισε τον κόσμο της Κύπρου κατά τις επισκέψεις του στο νησί; Αναζητήστε σχετικά στοιχεία από τη βιογραφία του ποιητή.
- Να συγκρίνετε την εικόνα του κόσμου της Κύπρου στο ποίημα της Κάσδαγλη και στα κείμενα του Σεφέρη (ποιήματα, ημερολόγιο, αλληλογραφία, αλλά και φωτογραφίες) με τις εντυπώσεις από το ίδιο νησί στα ταξιδιωτικά κείμενα της Άννας Μπράσεϋ και του Νίκου Καζαντζάκη, που περιλαμβάνονται στην ενότητα «Το ταξίδι στη λογοτεχνία» του βιβλίου σας *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής* της Β΄ Γυμνασίου. Να εντοπίσετε τις πιο χαρακτηριστικές ομοιότητες και διαφορές και να τις αιτιολογήσετε ιστορικά.

Ερευνητικά project

- Αναζητήστε και παρουσιάστε στην τάξη άλλες ποιητικές συλλογές, μεμονωμένα ποιήματα και πεζά, ή και ημερολόγια για την Κύπρο, λογοτεχνών από την Ελλάδα. Να σχολιάσετε τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται η εικόνα του νησιού σε καθένα απ' αυτά, λαμβάνοντας υπόψη και το πότε γράφονται αλλά και σε ποια ιστορική περίοδο της Κύπρου αναφέρονται (σύγχρονη ή παλαιότερη;)
- Συμβουλευτείτε παλαιότερα ανθολόγια λογοτεχνίας και νεότερες ανθολογίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου της Κύπρου και των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του ΥΠΠ: συγκεντρώστε ποιήματα και πεζά για σημαντικά ιστορικά γεγονότα του ελληνισμού της Κύπρου, γραμμένα από σημαντικούς κύπριους δημιουργούς και από άλλους λογοτέχνες στην Ελλάδα (ή και ξένους). Να τα συγκρίνετε μεταξύ τους: υπάρχουν διαφορές στην απόδοση του βιώματος; Να τις συζητήσετε.

IV. ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Πώς υπηρετήθηκαν οι τρεις πυλώνες των ΝΑΠ –για την παιδευτική διάπλαση του ανθρώπου του 21ου αι.– με την επιλογή των παραπάνω κειμένων και με τη μεθόδευση της διδασκαλίας/συνεξέτασής τους;

- ✓ **Επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων (γύρω από τη λογοτεχνική παραγωγή):**
 - ⇒ Βλ. και στοιχεία λογοτεχνικού γραμματισμού, στο Π.Σ.Λ. και παραπάνω
- ✓ **Καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που διακρίνουν το δημοκρατικό πολίτη:**
 - ⇒ Ευαισθητοποίηση των μαθητών και μαθητριών απέναντι στην πολιτισμική κληρονομιά και φυσιογνωμία του τόπου τους, άρα ενίσχυση της αυτογνωσίας τους
 - ⇒ Καλλιέργεια του αισθητικού τους γούστου
 - ⇒ Ισόρροπη ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη
- ✓ **Ανάπτυξη κομβικών ικανοτήτων, δεξιοτήτων-κλειδιών που απαιτούνται στην κοινωνία του 21ου αιώνα:**
 - ⇒ Δεξιότητες ανάλυσης και σύνθεσης, μέσω της αντιπαραβολής και σύγκρισης των κειμένων (κριτική-δημιουργική σκέψη).
 - ⇒ Ανίχνευση στα κείμενα των υπόρρητων νοημάτων τους και ενεργοποίηση άλλων γνώσεων (εδώ, ιστορικών και των εικαστικών τεχνών), για να φωτιστούν άδηλες με την πρώτη ματιά όψεις των κειμένων.
 - ⇒ Ολιστική θέαση του θέματος.
 - ⇒ Ικανότητα συλλογικής εργασίας και διαπροσωπικής ανταλλαγής πληροφοριών.
 - ⇒ Δημιουργική χρήση των ΤΠΕ.